

Verdensarv Vadehavet – kronen i nationalparken

Af John Frederiksen, Fhv. dansk koordinator for
Det Trilaterale Vadehavssamarbejdet

I 2014 blev også den danske del af Vadehavet besmykket med verdens mest prestigefyldte naturpris – UNESCO's udmærkelse som verdensarv. Hermed blev den sidste brik lagt i en næsten 25 år lang føljeton, som nu har bragt hele Vadehavet i selskab med andre sjældne naturperler – bl.a. Galápagosøerne og Great Barrier Reef. Samtidig blev UNESCO's fornemme titel virkeliggørelsen af Nationalpark Vadehavet som "Danmarks internationale nationalpark".

Ifølge UNESCO er verdensarv: "... de uerstattelige kultur- og naturværdier, vi arver fra fortiden, lever med i dag, og giver videre til fremtidige generationer. Menneskehedens kultur- og naturarv er uerstattelige kilder, som inspirerer og beriger vores liv. Det er vores referencepunkt – vores identitet."

Nationernes bestræbelser på at sikre denne verdensarv er nedfældet i

Verdensarvskonventionen – vedtaget af UNESCO i 1972. Dens overordnede mål er at beskytte og bevare naturområder samt kulturhistoriske steder og monumenter af 'enestående universel værdi' for hele menneskeheden. Det enestående ved verdensarv er, at det forstås ens overalt i verden, og at den i princippet tilhører alle folkeslag.

For at et naturområde, et kulturhistorisk sted eller monument kan optages på verdensarvslisten, skal ansøgerlandet/-landene bevise, at det dels besidder denne enestående

universelle værdi – fastlagt i ti forskellige udpegningskriterier – dels er ordentligt beskyttet, samt at kravet om uberørthed og/eller oprindelighed er opfyldt.

Derfor blev Vadehavet verdensarv

Vadehavet opfylder ikke bare ét af de ti kriterier – men hele tre:

- Som et betydningsfuldt eksempel på en geologisk hovedperiode i jordens udvikling og på landskabsformernes nuværende udvikling.
- Som et særligt eksempel, hvor betydningsfulde økologiske processer finder sted.
- UNESCO er FN's organisation for uddannelse, videnskab, kultur og kommunikation. Indstiftet i 1945 og med hovedsæde i Paris.
- Verdensarven omfatter i dag af 1.007 lokaliteter: 779 steder som kulturarv, 197 områder som naturarv, og 31 som 'både-og'.
- Danmark har fået indskrevet seks steder på listen: Roskilde Domkirke, Kronborg og Jelling-Monumentet samt Vadehavet, Stevns Klint og Ilulissat Isfjord.
- Vadehavet er det eneste marine verdensarvsområde, der strækker sig over tre lande.
- Miljøministeriet er ansvarlig for, at beskyttelsen af Vadehavet lever op til UNESCO's udpegning.
- Kulturministeriet har kontakten til UNESCO i Paris for alle danske udpegninger.

Vadehavet som verdensarv

- Som et vigtigt eksempel på et levested for bevarelsen af jordens biologiske mangfoldighed – herunder for arter, der er truet af udryddelse.

Vadehavet er en pulserende dynamo

Vadehavet rummer verdens største system af vadeblader. Ingen andre steder er et så forskelligartet landskab skabt af tidevandet og vinden, som her. Årligt føres flere hundrede tusinde kubikmeter sand og ler langs Nordsøkysten til det danske Vadehav, så turisterne f.eks. på Rømø må gå – eller køre – et par meter længere mod vest hvert år for at komme i vandet. Omvendt er turen til Skallingende blevet meget kortere – halvanden kilometer på 25 år.

Vadehavet er et biologisk kraftværk

Det er denne dynamik, som gør, at dyr og planter hele tiden møder nye udfordringer og muligheder i Vadehavet. Hvis deres levesteder ødelægges af vind og vejr, opstår der nye andre steder. Området er således levested for flere end 10.000 plante- og dyrearter.

Det dansk-tysk-hollandske Vadehav har betydning for mere end ti millioner af verdens trækfugle. Når de er flest, kan der på en dag tælles én million fugle alene i det danske Vadehav.

To gange om året trækker fuglene mellem deres yngleområder i Arktis og deres vinterkvarterer langs den afrikanske vestkyst. Fuglenes kolossale antal og imponerende trækefaste understreger Vadehavets verdensomspændende betydning. Det er her, de kan få oparbejdet tilstrækkelig energi, når de ved lavvande kan gå løs på vadernes overdådige indhold af bunddyr. Havbundens mylder af synligt liv skyldes den kolossale produktion af usynlige alger, der foregår i vadernes øverste lag. Vadehavet er et enormt biologisk kraftværk, med en produktion som på en veldyrket dansk hvedemark.

Vadehavet er blandt

verdens ti vigtigste fugleområder

Det danske verdensarvsområde har international betydning for tyve fuglearter. Det vil sige, at mere end én procent af artens totale bestand i verden opholder sig her i kortere eller længere tid. For lysbuget knortegås, spidsand og gravand står mere end hver tiende fugl af den samlede verdensbestand i Vadehavet. Fra Nordeuropa til Sydafrika har kun én eller to steder samme betydning. Hæver vi blikket til hele verden, er Vadehavet blandt de ti vigtigste fuglelokaliteter.

Vadehavet er levested for truede arter

I hele Vadehavsområdet lever der flere hundrede plante- og dyrearter, som ikke findes andre steder end her. Den lille laksefisk snæblen er én af dem. Den er så sjælden, at dens globale udbredelse i dag er begrænset til den danske del af Vadehavsområdet, hvor bestanden i begyndelsen af 'nullerne' var nede på ca. 7.000 ex. Snæblen vokser op ude i Vadehavet, men om efteråret vandrer de gydemodne fisk op i de større ålb. For at leve op til sit internationale ansvar om at bevare en naturlig bestand gennemførte Danmark – med støtte fra EU – sit næststørste genopretningsprojekt i nationalparkens fire store vandløb fra 2005 til 2013.

En global anerkendelse af beskyttelsen ...

Verdensarven er også en global anerkendelse af den indsats, der i årtier er blevet udført indenfor det dansk-tysk-hollandske vadehavssamarbejde (det Trilaterale Vadehavssamarbejde) for at beskytte dette sårbare naturområde. Med udpegningen af hele Vadehavet som verdensarv værdisatte UNESCO samarbejdets principper, som det kommer til udtryk i dets fælles vadehavsplan fra 1997: At området skal betragtes som én økologisk helhed. Samtidig sender

udpegningen det klare budskab til politikere og befolkninger: Og det bør forvaltes uden hensyn til nationale eller regionale grænser.

... men også et krav om fortsat høj beskyttelse

Omvendt betyder prædikatet verdensarv, at området hele tiden skal leve op til sit grundlag for udpegningen. Gør det ikke det, kan UNESCO overveje, om stedet skal betragtes som et 'truet område' – med krav om skærpet overvågning. I sin yderste konsekvens kan stedet fratages sin fornemme status, hvis det fortsat misrygtes. I løbet af 2015 skal UNESCO tage stilling til, om Great Barrier Reef skal betragtes som et sådant truet område. Store anlæg af kulhavne, uddybning af sejlrender og forurening har forringet revets oprindelige status i en sådan grad, at store dele af verdens største koralrev nu synes at være i potentiel fare.

Det Trilaterale

Vadehavssamarbejde skabte fundamentet

Historien om Vadehavet som verdensarv daterer sig tilbage til 1991. Dengang besluttede de tre landes ministre indenfor Det trilaterale Vadehavssamarbejde, at der skulle udarbejdes et fælles forslag om optagelse på verdensarvslisten. Men tiden gik ... og efter knap femten år med diskussioner 'frem og tilbage' blev Holland og Tyskland i 2005 enige om, at de alene ville fremsende en fælles ansøgning om optagelse. Den blev belønnet af UNESCO i 2009. Grunden til, at Danmark ikke kunne tilslutte sig den fælles ansøgning, var manglende lokal opbakning. Den var dels begrundet i frygten for nye restriktioner og dels begrundet i risikoen for at 'mudre' den daværende debat om nationalparken i Vadehavet.

Tidevandet producerer enorme mængder biomasse i form af snegle, krebsdyr, orme og skaldyr. De tørlagte vader er et stort ta' selv bord for 10-12 millioner trækfugle, der fylder depoterne op inden deres videre rejse. Områdets betydning for trækfuglene er en af UNESCOs begrundelser for at udpege Vadehavet til verdensarv. Foto: Lars Gejl

Menneskets liv ved Vadehavet – nu og frem

Under fornyet pres fra de to andre lande, lovede Danmark på ministermødet i 2010 igen at undersøge muligheden for at fremsende en ansøgning. Vedtagelsen af Nationalpark Vadehavet samme år, hvor den lokale opbakning havde været afgørende, banede vejen for en fornyet dansk debat om verdensarven – nu med positiv udgang. Godt hjulpet på vej af en direkte opfordring fra UNESCO lykkedes det så at få genoprettet treenigheden i vadehavssamarbejdet med udvidelsen af det tysk-hollandske verdensarvsområde med den danske del af Vadehavet – i juni 2014.

Ændringen af den lokale holdning til verdensarven i Danmark var også begrundet i, at nationale og internationale 'natur-udmærkelser' i højere grad efter den økonomiske krises indtog ses som et væsentligt bidrag til den økonomiske udvikling i svagt udviklede regioner.

Verdensarvens betydning for turismen ...

Verdensarven vil i første omgang være tæt forbundet med øget opmærksomhed fra den internationale turisme, som gerne vil opleve 'verdensnatur'. Men turisterne kommer ikke af sig selv. Meget afhænger af, om man lokalt er i stand til at markedsføre området og oplevelserne ordentligt. Erfaringer fra andre verdensarvssteder viser, at det har stor betydning at kunne læne sig op ad et anerkendt og indarbejdet brand. Når man er på UNESCO's liste, skal man kunne tilbyde service og andre oplevelser af høj kvalitet, der har sammenhæng med selve oplevelsen af verdensarven. Derfor er det afgørende, at de tre lande har besluttet at arbejdet ud fra fælles bæredygtige principper, hvor man som udgangspunkt er gæst på naturens betingelser. Det betyder også, at man som lokal turistaktør skal kende konsekvenserne af sine tilbud.

At skabe 'fælles fodslaw' blandt de mange, mange interesser – samtidig med at de lokale

særpræg bevares – bliver den helt store udfordring. Men samtidig også kilden til en verdensomspændende interesse for 'Destination Verdensarv Vadehavet'.

Den lokale interesse for at udnytte det ny potentiale er stor.

"Vi vil gerne udvide Ribes internationale ry som turistattraktion ved at se marskens hovedstad som en naturlig del af Verdensarv Vadehavet. Der hvor områdets natur og kultur går op i en højere enhed. Vi vil tilbyde vores medlemmer at blive klogere på denne sammenhæng, så de besøgende kan få endnu mere glæde af deres ophold i vadehavslandet", udtaler formanden, Poul Anker Nielsen.

Ribe lokale initiativ ligger i forlængelse af miljøminister Kirsten Brosbøl (s) opfordring ved fejringen af den danske udpegning i august 2014: *"... at udpegningen af det samlede vadehav som verdensarv er en gave fra hele verden. (...) Jeg håber, at I (lokalt) vil pakke gaven op med lige dele varsomhed og begejstring. Potentialet er stort. Og det er jer, der har muligheden for at forløse det!"*

... og for Vadehavsområdet

Nationalparken vil være én af store drivkræfter i udfoldelsen af verdensarven. Den nye formand for nationalparkens bestyrelse, professor i turisme på Syddansk Universitet, Janne Liburd, understreger: *"Verdensarven forpligter. Vi skal både være stolte af og ydmyge overfor den skatkiste af naturværdier, som Vadehavet tilbyder. Vi skal påtage os den vigtige opgave både at beskytte og benytte Vadehavet på en bæredygtig måde. Den opgave kan ingen løfte alene. Jeg ser frem til, at vi i nationalparken sammen med vores lokale, nationale og internationale samarbejdspartnere vil øge de kvaliteter, som også i fremtiden gør Vadehavsområdet til et endnu mere attraktivt sted at bo og besøge. Uanset om man er borger, erhvervsdrivende, turist – eller trækfugl".*

I forbindelse med festlighederne blev fem hollandske fliser sejlet fra Holland til Danmark på en tysk tremaster. Symbolisering af fællesskabet. Fliserne, med et fælles vadehavsmotiv af kunstneren Else Pia Martinsen Erz, blev tilegnet hver af de fire kommuner og nationalparken.

